

FINDERLE, ŠVALBA, BLEČIĆ, BAKAŠUN: RIJEČKA KASKADA ŠTAMPAROVA SLAPA

FINDERLE, ŠVALBA, BLEČIĆ, BAKAŠUN: THE RIJEKA CASCADE OF THE ŠTAMPARIAN WATERFALL

Amir Muzur¹ i Iva Rinčić²

SUMMARY

The „infectious“ ardour of Andrija Štampar's doctrine is well known, not only through the accounts of his contemporaries but also from domestic and foreign literature. After all, this ardour has become ingrained in people and institutions, who have carried it on for decades.

This article follows the life of prominent bearers of Štampar's ardour in Rijeka's history of medicine – the obstetrician and inventor Viktor Finderle (1902-1964), the epidemiologist Ante Švalba (1903-1989), the long-time director of the People's Health Centre Kajetan Blečić (1917-2005), and the former director of the Public Health Institute Vjekoslav Bakašun (b. 1929).

Key words: *Andrija Štampar; Viktor Finderle; Ante Švalba, Kajetan Blečić; Vjekoslav Bakašun; history of medicine, Rijeka*

¹ Dr. sc. Amir Muzur, dr. med., redoviti profesor, pročelnik Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka, HR. Telefon: +385-51-688-247; fax: +385-51-651-219; e-mail: amir.muzur@medri.uniri.hr

² Dr. sc. Iva Rinčić, dipl. sociologinja i kroatistica, docentica pri Katedri za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka, HR. Telefon: +385-51-688-241; fax: +385-51-651-219; e-mail: iva.rincic@medri.uniri.hr

UVOD

Živjeti u znanju, ponašanju, inovacijama i sjećanjima vlastitih učenika neskrivenom je ambicijom svakog učitelja i vođe. Andrija Štampar (1888.-1958.) je odgajao i kada nije predavao, kada je samo govorio ili razgovarao, ostavljajući za sobom pravu brazdu ispunjenu plodnim idejama, dojmovima i poticajima na akciju. Stvaranje sljedbenika, dakle, bilo je istodobno i svjesnim činom i nuspojavom Štamparova zalaganja i djelovanja. O utiscima koje je Štampar ostavljao na one koji su mu se približili postoje brojna svjedočanstva, među njima i titula „Herkules XX. stoljeća“ koju mu je pridjenuo Louis Adamič, „jedne od najkarizmatičnijih i omljubljenijih figura javnog zdravstva XX. stoljeća“, kako ga zovu Brown i Fee, „čovjek akcije, majstor prepoznavanja prioriteta“, po Cvjetanoviću, „jedna od divovskih figura međunarodnog pokreta javnog zdravstva“, kako za Štampara kaže Seipp, „balkanski medvjed“ i „križar“, ili iz zapažanja W. H. Perkinsa, profesora s njuorlinskog Sveučilišta Tulane 1938., koji za Štampara kaže da „nije štedio ni riječi ni osjećaja, a to je radio na takav način da ti se sve više sviđao“. Nije, dakle, čudo da su Štamparove ideje produžile život u mnogima koje je, prvenstveno kao profesor zagrebačkog Medicinskog fakulteta, sustavno u njima i prema njima odgajao i „zaražavao“.

RIJEČKA ŠTAMPAROVSKA ČETVORKA

Namjera je ovog kratkog prikaza izdvojiti četvoricu liječnika-praktičara iz Rijeke, koji su imali prilike sretati Štampara tijekom svog školovanja, upijati od njega orijentaciju prema inoviranju i stalnom poboljšavanju organizacije sustava, a nerijetko i naglašavati svoju „pripadnost“ Štamparevu krugu.

Najstariji među ovom četvoricom, **Viktor Finderle** (1902.-1964.),³ medicinu je diplomirao u Zagrebu (1927.), ginekologiju specijalizirao u Padovi, a u Rijeci operativnu tehniku učio od Ruggera Grossicha (sina slavnijeg Antonija). U riječkoj je Bolnici šefom Odjela kirurgije bio još 1937.-1941., da bi potom prvi dio rata proveo u Talijanskoj vojsci, a drugi u partizanima. Po povratku (i kratkotrajnom vođenju Ginekološkog odjela pri zagrebačkom *Rebru*), Finderle će 1946. preuzeti najprije mjesto pročelnika Zdravstvenog odjela Gradskog narodnog odbora Rijeka, a potom i vođenje novoosnovanog Ginekološko-porođajnog odjela riječke Bolnice (u zgradi bivšeg Riječkog

³ Cf. Ante Škrobonja, ur. *Dr. Viktor Finderle (1902.-1964.): liječnik, znanstvenik, inovator, humanist i domoljub* (Rijeka: Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture/Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2009).

sanatorija).⁴ Svakako će u povijesti ostati upamćen prvenstveno kao izumitelj vakuum-ekstraktora 1952.

Finderle je slušao Štampareva predavanja iz „Socijalnih bolesti“ 1923./’24., kao i „Vježbe iz socijalne medicine“ i „O socijalnoj medicini“ 1924./’25. i 1925./’26. na studiju medicine u Zagrebu. Da je štamparovski poriv za osnivanjem postojao u Finderlea kao konstantna crta ličnosti, svjedoči i činjenica da je Finderle, premda vjerojatno slijedom političke nepodobnosti nije mogao sam sudjelovati u realizaciji osnivanja Medicinskog fakulteta, ipak osnovao primaljsku školu u Rijeci (1946.) i Udruženje dobrovoljnih davalaca krvi. Je li Finderle došao i na ideju osnivanja fakulteta prije Štampara teško je reći: negdje se tvrdi da je o toj ideji razmjenjivao mišljenja s kolegama Kajetanom Dabovićem i Kajetanom Blečićem još prije kraja Drugog svjetskoga rata, a neposredno nakon rata i s Većeslavom Holjevcem, tadašnjim jugoslavenskim ministrom za novooslobođene krajeve i Andrijom Štamparom.⁵

Godinu dana mlađi od Finderlea, ali daleko dugovječniji, bio je Ante Švalba (1903.-1989).⁶ Potomak najrazgranatije liječničke porodice riječkog područja, Schwalba/Švalba-Novak-Emilijevih, Ante Švalba je, kao i Finderle, 1927. diplomirao medicinu u Zagrebu, ali se, za razliku od njega, odmah posvetio ostvarenju i širenju Štamparovih preventivnomedicinskih ideja. Kao gradski fizik Sušaka od 1931. do 1942., upoznao se s problemima javnog zdravstva i opisao ih u neobjavljenom *Albumu bijede u Sušaku* (1938.). Predavao je po školama i selima, prikazivao filmove, držao dinamične govore koji su jezikom i stilom dobro pamćeni (jednom je zgodom odbornicima Općine Opatija predavanje o važnosti sustava odvodnje otpadnih voda otpočeo s „Drugovi, dok mi tu povedamo, dreki van plavaju po more!“). U vrijeme Drugog svjetskoga rata, u južnoj Italiji, na Visu i kasnije u Splitu organizira sanitetske škole i piše udžbenike. Poslije rata je sanitarnim inspektorom, rukovoditeljem preventivnomedicinskih ustanova i Crvenog križa, pa je i jedna terenska jedinica nazvana po njemu. Ima li boljeg dokaza da je čitava svog života slijedio Štamparova načela od njegove izreke da „nema liječnika koji će dobro raditi, a da nije među ljudima“.⁷

⁴ Cf. Amir Muzur, *Nezavršena povijest medicine u Rijeci: priča o gradu, ljudima i profesiji* (Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci/Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture/Naklada Kvarner), (2013): 147.

⁵ Vidi više o tome u: Amir Muzur, „Uloga Andrije Štampara pri osnivanju Medicinskog fakulteta u Rijeci“, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku* 28 (2012): 53-62.

⁶ Dosad najvredniji biografski prilog o A. Švalbi dao je: Vjekoslav Bakašun, „Prim. dr. Ante Švalba (1903.-1989), promicatelj socijalne medicine i javnog zdravstva“, *Acta medico-historica Adriatica* 7, br. 1 (2009): 91-100.

⁷ Ibid., 97.

Liječnik koji je i nakon studija ostao u kontaktu sa svojim učiteljem, Andrijom Štamparom, bio je **Kajetan Blečić** (1917.-2005.). U Sušačkoj gimnaziji je već bio upijao štamparovske ideje socijalne medicine, iz predavanja Ante Švalbe, a potom, izravno, od Štampara na zagrebačkom Medicinskom fakultetu. Kasnije dugogodišnji direktor Doma narodnog zdravlja i ravnatelj Zavoda za zaštitu zdravlja u Rijeci, Blečić je, u želji da se vrati u svoj zavičaj, odbio Štamparov poziv da postane edukatorom pri Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, ali je kasnije Štampar sa ženom više puta bio gostom u kući Blečićevih na Kantridi.⁸ Kajetan Blečić je bio i članom povjerenstva koje je imalo zadaću provesti u djelo Štamparov plan osnivanja riječkog fakulteta, temeljen na izvješću Ante Šercera. I Blečićevi učenici sjećaju se prvenstveno Blečićeva „entuzijazma, energije i volonterskog rada“, utemeljenja *Narodnog zdravstvenog lista* i središnje knjižnice medicinskog fakulteta, dispanzera i laktarija, gradnje nove zgrade Zavoda za zaštitu zdravlja.⁹ Sam će za sebe reći: „Kad god sam se našao pred nekim problemom, vraćao sam se, u mislima, prof. dr. Andriji Štamparu“.¹⁰

Zadnji ali ne i najmanje važan, kako bi to rekli Englezi, u toj riječkoj četveročlanoj kaskadi štamparovaca, još uvijek živi i neumorno radi. **Vjekoslav Bakašun** (r. 1929.), Kostrenjanin, diplomirao je medicinu u Zagrebu 1956., a kasnije završio specijalizaciju pri Školi narodnog zdravlja *Andrija Štampar* i specijalizirao epidemiologiju. I Bakašun je bio, kao i Blečić, ravnateljem Zavoda za zaštitu zdravlja, tvrdeći da je, za svoga gotovo 44-godišnjeg radnog staža, „ostao vjeran idejama Andrije Štampara“, opredijeljen za „terenski tip rada“ i preventivnu medicinu.¹¹ Možda se štamparevski duh može iščitati i iz Bakašunova recentnog rada na istraživanju riječke i kostrenske povijesti (preventivne) medicine poslije Drugog svjetskoga rata.

ZAKLJUČAK

Nije rečeno da ove, prve poslijestamparovske generacije, nisu ili neće uspjeti „zaraziti“ štamparovskim duhom još ponekoga od mlađih. Pa ipak, tekuće mijene u politici, ekonomskim trendovima, odgojno-obrazovnom

⁸ Borislav Ostojčić, *Nemirni sin nemirne zemlje: život dr. Kajetana Blečića* (Rijeka: Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije/Adamić, 2005), 108.

⁹ Suzana Janković, „Povodom smrti prof. dr. sc. Kajetan Blečića“, *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 2, br. 6 (2006).

¹⁰ Ostojčić, *Nemirni sin*, 108.

¹¹ Vjekoslav Bakašun, *Dopisi i okružnice kao slike života: preventivnomedicinske ustanove Sušaka i Rijeke u vremeplovu 1945.-1950.* (Rijeka: Digital IN/ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, 2012), 348-349.

sistemu i moralnim zasadama na ovim našim prostorima pridonose, ne uvijek samo stihijski već ponekad i s organiziranom namjerom, urušavanju sustava borbe za zdravlje puka i primarnu prevenciju koji je Andrija Štampar sredinom XX. stoljeća postavljao na noge: stoga je za očekivati, prognozirati, pa i konstatirati da je žar Štampara i štamparevaca nepovratno oslabljen, možda baš u času kada ga taj isti puk opet najviše treba.

SAŽETAK

Zarazni žar Andrije Štampara i njegove doktrine dobro je poznat, ne samo iz osobnih iskustava i svjedočanstava suvremenika već i iz domaće i strane literature: on je, uostalom, ugrađen u pojedince i institucije, nastavio živjeti desetljećima.

Autori ovoga rada pokušavaju slijediti život štamparovskog duha otjelovljen u četirima prominentima (povijesti) riječke medicine – porodničaru i izumitelju Viktoru Finderleu (1902.-1964.), epidemiologu Anti Švalbi (1903.-1989.), dugogodišnjem direktoru Doma narodnog zdravlja Kajetanu Blečiću (1917.-2005.), te ranijem ravnatelju Zavoda za javno zdravstvo Vjekoslavu Bakašunu (r. 1929.): kod svakoga od njih uočljive su smjernice djelovanja, pa i karaktera, u kojima se, bez posebne uobrazilje, može prepoznati crte njihova suvremenika, učitelja i uzora, Andrije Štampara.

Ključne riječi: *Andrija Štampar; Viktor Finderle; Ante Švalba, Kajetan Blečić; Vjekoslav Bakašun; povijest medicine; Rijeka.*